

La recreació físicoesportiva i el seu tractament del cos: una anàlisi crítica

Sport & Physical Recreation and its Treatment of the Body: A Critical Analysis

J. PERE MOLINA ALVENTOSA

Departament d'Educació Física i Esportiva
Universitat de València

JAVIER VALENCIANO VALCÁRCCEL

Facultad d'Educación de Toledo
Universidad de Castilla La Mancha

Autor per a la correspondència

J. Pere Molina Alventosa
juan.p.molina@uv.es

Resum

En aquest treball es realitza una anàlisi crítica de la recreació físicoesportiva a partir de la seva concepció i tractament del cos. Per fer-ho, es parteix de la dimensió subjectiva del lleure i del sentit de la recreació físicoesportiva, igual com del significat atribuït al cos en les societats postmodernes. D'aquesta manera, l'anàlisi distingeix dues concepcions bàsiques del cos, 'el cos com a producte' i 'el cos com a experiència', que deriven, respectivament, en dues orientacions de la recreació físicoesportiva: la utilitària i l'emancipadora. En uns comentaris finals, es qüestiona el posicionament de la professió davant de la recreació físicoesportiva com a mercat emergent.

Paraules clau

Lleure; Recreació; Activitat física; Esport; Cos.

Abstract

Sport & Physical Recreation and its Treatment of the Body: A Critical Analysis

This paper aims a critical analysis of Sport & Physical Recreation from its conception and treatment of the body. The analysis starts from the subjective dimension of leisure, as well as the meaning of Sport & Physical Recreation and the conception of the body in postmodern societies. In this way, the analysis distinguishes two basic conception of the body: 'body as a product' and 'body as an experience', which lead towards two perspectives of Sport & Physical Recreation: the utilitarian and the emancipative. This paper also questions the position of the professionals in relation to Sport & Physical Recreation as an incipient labour market.

Key words

Leisure; Recreation; Physical Activity; Sport; Body.

Introducció

L'àmbit de la recreació físicoesportiva s'ha dinamitzat significativament durant els últims anys fins a convertir-se en una de les principals opcions que la societat considera per al gaudi del temps lliure. En principi, aquestes formes actives de lleure resulten beneficioses per a la població atès que ofereixen oportunitats per a la interacció social, l'entreteniment, la realització personal o l'experimentació de múltiples sensacions agradables, alliberadores, hedonistes... Sense discutir aquests o altres pressupòsits, moltes de les aportacions entorn de la recreació físicoesportiva s'han dirigit a la satisfacció de les demandes i a l'expansió de l'oferta de programes i activitats per ampliar el mercat i les possibilitats de negoci. Tanmateix, sembla necessari afrontar i interpretar també la dimensió social d'aquestes pràctiques des d'una perspectiva crítica.

Així, el propòsit d'aquest treball és desxifrar les claus socioculturals que influeixen en la forma d'entendre i desenvolupar la recreació físicoesportiva a partir de la concepció i el tractament que es fa del cos en els seus programes i activitats. Per fer-ho, en el primer apartat d'aquest treball s'aclareixen les característiques del lleure i es defineix l'àmbit de la recreació físicoesportiva. En el segon apartat, s'abordarà la concepció del cos, objecte bàsic de la recreació físicoesportiva, en les societats postmodernes. Les idees desenvolupades en aquesta primera part serviran de punt de partida per analitzar, en tercer lloc, el tractament del cos en l'àmbit la recreació físicoesportiva. Finalment es conclou amb unes reflexions sobre el posicionament del sector professional implicat davant del fenomen analitzat.

El lleure i la recreació físicoesportiva

El lleure i la recreació són dos termes molt relacionats que serveixen com a punt de partida de l'anàlisi que desenvoluparem en aquest treball. El seu significat, característiques i sentit condicionen, en gran mesura, moltes de les interpretacions i reflexions sobre l'àmbit de la recreació físicoesportiva i el seu tractament del cos. Per aquest motiu, encara que trobem aportacions que abunden en el marc conceptual de les activitats esportivorecreatives (p.e. Hernández i Gallard, 1994; Miranda i Camerino, 1996; Hernández, 2000), hem preferit reconstruir aquests dos conceptes des de les característiques que resulten clau per a la nostra anàlisi.

En sentit ampli, el lleure és la forma de gaudir del temps lliure, elegida lliurement i no supeditada a obligacions de cap tipus. Una de les definicions clàssiques d'aquest terme és l'elaborada per Dumazedier (1971):

El lleure és un conjunt d'ocupacions a què l'individu pot entregar-se de manera completament voluntària, sigui per descansar, sigui per divertir-se, sigui per desenvolupar la seva informació o la seva formació desinteressada, la seva participació social voluntària, després d'haver-se alliberat de les seves obligacions professionals, familiars i socials (p. 20).

Aquesta definició recull tres funcions bàsiques del lleure com ho són el descans, la diversió i el desenvolupament personal, i quatre propietats fonamentals: personal, desinteressat, hedonista i alliberador. Però a més a més d'aquestes característiques hem de tenir en compte, que el lleure és alguna cosa més que una part del temps lliure, és una realitat diferent, "una forma de ser", com ja va apuntar De Grazia (1966, p. XIX). Una idea també compartida per Lanfant (1972), en atribuir al lleure una qualitat subjectiva de l'acció i del temps. Per a aquesta autora, és aquest caràcter subjectiu el que defineix el lleure, més que no pas la seva ubicació dins del temps lliure o del tipus d'activitat realitzada. D'aquesta manera, el lleure es refugia en l'univers de la subjectivitat individual, i esdevé així una cosa intemporal:

Allò que caracteritza el lleure no és el temps lliure com a marc temporal o suport de l'activitat, no és l'activitat en si mateixa, sinó que és la relació que l'individu sosté amb l'activitat (Lanfant, 1972, p. 261).

Això no vol dir que el lleure pugui manifestar-se fora del temps lliure, sinó que el determinant del lleure

és la seva apreciació subjectiva. En aquest sentit, és explicativa la puntualització que fan Ispizua i Monteagudo (1998) respecte a tots dos conceptes:

El temps lliure és la condició necessària perquè tingui lloc el lleure; és el marc en el qual aquest es desenvolupa. Però el lleure és una realitat diferent. Apareix com a conseqüència d'una elecció i d'un ús voluntari i agradable del temps lliure. El lleure suposa omplir de sentit personal i/o social el temps lliure a través d'una acció lliurement elegida i que no persegueix finalitats utilitàries, sinó que es du a terme com a finalitat per ella mateixa (p. 234).

Dins d'aquest sentit personal i social del lleure, Cuenca (2004) diferencia entre una direcció negativa i una altra de positiva. La direcció negativa és la que incideix insatisfactòriament en el desenvolupament humà, individual o social, i en aquesta es troba tant el lleure nociu com el lleure absent. Al contrari, la positiva és la que contribueix al desenvolupament de les persones. Dins d'aquesta direcció, es pot diferenciar el lleure autotèlic i l'exotèlic. Mentre en el primer els beneficis de desenvolupament són individuals, en ser conseqüència d'una vivència subjectiva gratificant, en el lleure exotèlic domina el caràcter social, per tal com es persegueixen objectius relacionats amb el servei a la comunitat. Per a aquest autor, el veritable lleure es troba, en un sentit estricte, en l'autotèlic, perquè és l'únic que es fa realitat en la vivència de cadascun de nosaltres.

Com veiem, les característiques del lleure no són físiques o tangibles, sinó més aviat, d'ordre subjectiu i es troben fortament influïdes pel context cultural de les societats en les quals vivim, de manera que el determinant del lleure no és tant l'espai, el temps o l'activitat en la qual té lloc com el seu significat personal i social.

No obstant això, el lleure de les persones es materialitza en una sèrie d'activitats a què ens lliurem durant el nostre temps lliure, encara que com assenyalen Ispizua i Monteagudo (1998), l'activitat no sigui el lleure en si mateix, sinó la manifestació objectiva i quantificable d'aquest. Aquestes activitats constituïrien el suport sobre el qual el lleure, com a apreciació subjectiva, es manifestaria. Segons la nostra opinió, és en aquest espai, com a marc per a l'expressió del lleure, on adquireixen el seu significat les activitats recreatives, de manera que entenem la recreació com a l'àmbit i el conjunt d'activitats especialment orientades al cultiu del lleure.

En el cas de la recreació físicoesportiva, es tractaria de totes les pràctiques que, tenint com a protagonista el cos i el seu moviment, estimulen una relació entre els practicants i l'activitat en ella mateixa agradable, desinteressada, alliberadora i significativa en termes de realització personal. Però a més a més, en aquest treball, quan parlem de recreació físicoesportiva, ens referim també a l'àmbit professional, és a dir, al sector de la professió dedicat al desenvolupament de programes i a les activitats físiques i esportives orientades a l'entreteniment, gaudi i realització dels que hi participen.

En principi, aquesta és l'essència de la recreació físicoesportiva, encara que associats a la pròpia pràctica es trobin un altre tipus de resultats relacionats amb la condició física, la salut o l'estètica. Tanmateix, podem observar que, amb massa freqüència, aquestes altres bondats o propietats associades a la pràctica de l'activitat físicoesportiva n'han desplaçat l'esperit recreatiu i s'han convertit en la seva motivació principal. Seríem, llavors, davant d'una distorsió del sentit primigeni de la recreació físicoesportiva, que s'hauria posat al servei d'altres interessos, inicialment, secundaris.

En efecte, la recreació físicoesportiva com a àmbit professional s'ha dirigit a les activitats físiques que tenen cura, modelen, transformen, fan gaudir, sentir millor o, fins i tot, porten a treure més rendiment del cos de les persones. El cos és l'objecte bàsic sobre el qual s'assenten i es desenvolupen les activitats físicoesportives recreatives, però quin cos és aquest? De quin cos parlem? Sabem que el cos ha tingut i té diferents significats que el temps i la cultura s'han encarregat de construir (vegeu p. ex., Bourdieu, 1986; Martínez, 2004). La història del cos ens recorda que ha estat objecte de consideració molt diferent i que igual com va ser enfosquit i menyspreat en uns moments, també ha estat enaltit i glorificat en altres temps. Per això cal preguntar-nos pel significat del cos en l'actualitat, amb la qual cosa millorarem la nostra disposició per analitzar i comprendre les pràctiques recreatives que el tenen com a protagonista.

El cos com a objecte de la recreació físicoesportiva

Per començar a resoldre els interrogants plantejats abans advertirem, en primer lloc, que el cos representa la imatge de la persona i constitueix la superfície del jo,

la façana des de la qual ens mostrem al món. El cos es converteix, com apunta Martínez (2004, p. 140), en un "signe", un "missatge" que parla del seu propietari, on més important que ser feliç i trobar-se bé amb un mateix és la projecció que un té sobre els altres. En efecte, l'atenció que les noves formes d'interacció social concedeixen a la presentació i la representació de la imatge d'un mateix suposa que, a través del nostre cos, transmetem un seguit de missatges sobre nosaltres mateixos d'una transcendència inusitada (Varela i Álvarez-Uría, 1989).

La rellevància de la imatge corporal és tanta que la interacció entre la percepció del propi cos i la percepció que en tenen els altres genera un dilema personal que tendeix a reconduir la naturalesa i la forma del nostre cos cap als cànons establerts pels mitjans de comunicació, el màrqueting i la publicitat o el criteri dels anomenats 'experts', que normalitzen una determinada manera d'entendre, sentir, viure i modelar el cos.

Quan la pressió social depassa la voluntat de l'individu i aquest mira i jutja el seu cos amb el prisma definit per la cultura corporal dominant, és fàcil que experimenti una "vergonya del cos" (Vázquez, 2001, p. 10) i s'enroli en una inèrcia transformadora per aproximar-lo als patrons socialment acceptats. I tot això, a través d'un subtil mecanisme de control que interioritza com a propi. Com assenyala Barbero (2001):

La proliferació de discursos entorn del cos situa en primer pla nous valors en els processos de subjectivització. D'una banda, en glorificar *l'aparença*, s'incita les persones a prendre consciència de la qualitat de la seva pròpia imatge, és a dir, a avaluar-se en una escala imaginària (i real i, fins i tot, científica) de bellesa, d'esveltesa, de joventut, de fermesa, de musculació, de to, etc. que es difon a tot arreu (des de la imatgeria comercial a les taules mèdiques d'edat, altura i pes de venda a les farmàcies). Per una altra banda, i en conseqüència, obliga a activar processos més o menys conscients de vigilància i autocontrol en els quals, diluït el poder extern, cada subjecte es converteix en el seu propi avaluador i confessor (p. 25).

El valor simbòlic del cos el converteix en una forma de capital on, a través de diverses pràctiques físiques, hom li dona una forma cultural que expressa una identitat i una ubicació social (Shilling, 1993a; Trigueros, 2003; Barbero, 2005, 2006; Vicente, 2005). A la societat postmoderna actual, el cos ja no marca només l'estatus social, sinó que esdevé una expressió de la per-

sonalitat individual, i passa a ser concebut com un projecte que s'ha de desenvolupar com a part de la pròpia identitat i on la seva aparença, mida i forma són aspectes modificables en funció d'un disseny previ (Shilling, 1993b). Entès així, el cos és un espai on es materialitzen múltiples opcions i eleccions que reflecteixen la tensió entre la identitat i la diferència, atès que entre les possibilitats també trobem les que es relacionen amb la resistència o, almenys, amb la contestació al model corporal normalitzat i que, sovint, actuen com un dispositiu polític d'exclusió social (Vicente, 2005), quan no són assimilades per les modes i acaben incorporant-se com a opcions de la mateixa cultura corporal dominant a la qual s'enfrontaven.

Aquest cos al qual es vol arribar, el cos desitjat, té al seu servei una inesgotable mercadotècnia de productes i serveis per a la seva explotació. Els productes i serveis dirigits a l'ajustament i al manteniment corporal cada vegada són més i més variats. El cos com a forma d'inversió i signe social alhora (Baudrillard, 1974), queda sotmès a nombroses pràctiques comercials que tracten de proporcionar-li la perfecció física i la bellesa (Brohm, 1993; Barbero, 1997; Lyon, 1999; Machado, 2004). Així ho explica Lyon (1999):

El cos s'ha convertit en la seu de l'estil en la cultura postmoderna. És plàstic, mal-leable, objecte d'alteracions, mutacions, millores. En una cultura del consum el cos pot ser modelat per aconseguir l'aspecte desitjat. Del pírcing dels joves a l'ornamentació elaborada i l'escultura de camaleons cosmètics com Michael Jackson o la ballarina francesa Orlan, que adopta els trets preferits d'una sèrie de figures, el propi cos és transformat i cisellat. Els cossos poden ser 'millorats' com en qualsevol procés industrial, bé en els seus primers moments, amb les tecnologies reproductives, o més tard, mitjançant la cirurgia, els tractaments hormonaux o les aplicacions químiques. El cos pot presentar-se en primer pla com l'essencial en la persona, l'equivalent del jo (p. 124).

En aquest cos idealitzat per la cultura postmoderna, la dimensió estètica s'erigeix com a fonament primordial. El cos s'entén així com un objecte, una obra, que representa el que volem ser i els estàndards del qual, expectatives i possibilitats d'ajustaments s'encarreguen d'establir i de promoure multitud de professionals, o com diuen Varela i Álvarez-Uría (1989, p. 145), "un grapat de dissenyadors de cossos que posseeix el monopoli de definir els límits de la normalitat corporal en les

anomenades societats postindustrials". L'hegemonia d'aquests referents estètics és tanta que genera la insatisfacció de les persones amb els seus propis cossos (Bordo, 1993; Barbero, 2006). El miratge del cos perfecte provoca descontentament i incomoditat amb els cossos que tenim i provoca el desig de la transformació.

Despertar la necessitat cap als productes i serveis per al modelatge del cos no resulta problemàtic quan s'ha definit el model de cos desitjat i s'ha provocat la insatisfacció amb el que es té. Però igual com el lleure, el cos desitjat també es troba condicionat per les pautes culturals del marc socioeconòmic en el qual ens trobem immersos. El cos és una realitat biològica individual sobre la qual s'expressa una construcció social de caràcter col·lectiu. Sobre aquesta realitat corporal individual se superposa una concepció col·lectiva del cos. Quan la dialèctica establerta tendeix a enfosquir l'expressió individual, l'individu se sotmet als designis que aquesta consciència social ha convertit en hegemònics (Machado, 2004). El cos deixa de ser una experiència per convertir-se en un producte. El cos es concep, en paraules de Vázquez (2001), "com un objecte per oferir a la mirada dels altres i no com un cos viscut personalment" (p. 11). El cos com a producte, el cos desitjat, es converteix en la finalitat prioritària del jo: arribar a una determinada imatge corporal, mantenir-la o variar-la si així ho exigeixen els canvis en els patrons estètics valorats i explotats socialment.

Aquesta és la concepció del cos imperant en la societat postmoderna i que, d'alguna manera, subjeu a totes les activitats o àmbits que el tenen com a protagonista. Caldria plantejar-nos, per tant, el significat i les repercussions que aquesta manera d'entendre el cos té en l'àmbit de la recreació físicoesportiva. Segons la nostra opinió, es tracta d'una qüestió crucial perquè, com hem dit, les activitats i els programes de recreació físicoesportiva es dirigeixen a la cura, el modelat, la transformació, el gaudi, el benestar o, fins i tot, el rendiment del cos de les persones.

El tractament del cos en l'àmbit de la recreació físicoesportiva

La concepció del cos com a producte té com a propòsit la consecució primerenca de determinats resultats corporals. En l'àmbit de la recreació físicoesportiva,

aquesta exigència es tradueix en programes i activitats adreçats a perdre pes, reduir el perímetre de la cintura, eliminar la flaccidesa d'alguna part del cos, incrementar el to muscular, marcar la musculatura abdominal, arrodonir els glutis, obtenir una esquena més ampla, o altres objectius similars, segons els cànons consumistes que homes i dones tenen, i que Barbero (2005, p. 46) identifica, de manera general, com l'"esvelt-ferm-i-sense-grassa *cos 10 femení*" i el dels nous hàbits i necessitats relatives al manteniment d'una figura jove i atractiva de l'home, recentment incorporat al mercat estètic de les cures corporals, a través del model "jove-guapo-i-tonificat *home metrosexual*".

Ara bé, aquestes finalitats estètiques de la pràctica fisicoesportiva, es corresponen amb els valors intrínsecs de la recreació i el lleure? Pel cap alt, podríem admetre que una recreació de caràcter utilitari s'orientés cap a aquests objectius, però difícilment podríem considerar-los prioritaris en el marc d'unes activitats que preten guin explorar la dimensió subjectiva i alliberadora del lleure que hem subratllat.

El cos com a producte materialitza multitud d'opcions i eleccions per assolir el cos desitjat. Un cos modelat des d'una ideologia de la forma corporal apuntalada tant per la publicitat, les modes o altres estratègies similars, com pel control autoimposat per les persones que assumeixen com a normals unes idees, creences, valors, compromisos i pràctiques corporals distorsionades. Un autocontrol o autovigilància que, en la majoria de les ocasions, es manifesta en el consumisme de productes i serveis destinats a l'obtenció d'una estètica delimitada i de la bellesa física del cos. Com diu Brohm (1978):

El consum massiu del cos i de les mercaderies corporals s'ha convertit en una de les formes institucionalitzades de desublimació (...) És la mixtificació mercantil. Les qualitats, els estats de l'home, són projectats sobre les coses socials. Aquestes poden, recíprocament, procurar-los-els als individus que les consumeixen, i aquest fenomen és un aspecte del fetixisme de la mercaderia.

La lògica generalitzada d'aquest associacionisme màgic pretén que el conjunt dels objectes de consum subministri tot el que un individu pot esperar pel que fa a felicitat, benestar i salut. Les mercaderies poden proporcionar les satisfaccions negades. A través d'aquestes, el cos es desublima, particularment Eros. L'afirmació creixent del cos alienat manipulat, administrat a través de les mercaderies, constitueix la negació incessantment accentuada, el rebuig permanent i cada vegada més profund del cos au-

tèntic. Aquest procés és l'expressió més escandalosa de la *reificació del cos*. El cos és tractat com una cosa en un univers de coses (p. 78).

Si com hem vist, el lleure és una qualitat subjectiva de l'acció i el temps on podem expressar la nostra llibertat, autonomia i gaudi, de seguida ens adonarem que el lleure té relació amb la vivència del procés, i no tant amb un producte desitjat. Encara més en el cas de la recreació fisicoesportiva, quan molts dels canvis corporals perseguits poden aconseguir-se de manera més o menys immediata a través d'altres mitjans que no tenen relació amb les activitats fisicoesportives com, per exemple, la cirurgia estètica. Aquesta desconexió del cos com a producte de les activitats fisicoesportives, a més a més comporta una incapacitació corporal, per tal com redueix la funcionalitat del cos a la simple funcionalitat social derivada de la seva aparença. Com recull Barbero (2006):

Una de les característiques bàsiques d'aquest *capital-corporal-aparença* és que, en si mateix, no té com a propòsit *fer ni saber fer res*. Davant altres formes de capital corporal que s'expressen per la seva funcionalitat (...) aquesta nova forma de capital corporal es defineix al contrari, per la seva simple presència, per no haver de fer res llevat de tenir cura d'un mateix. És més, incita a evitar la realització de qualsevol tasca, perquè pot ser dolenta per a la pròpia imatge (p. 84-85).

Per tots aquests motius, al nostre entendre, l'àmbit professional de la recreació fisicoesportiva no s'hauria d'orientar cap a la transformació del cos sinó cap a la vivència corporal de les persones, cap a l'apreciació d'aquest univers de sensacions, no només físiques, que es deriven de la pràctica de les activitats fisicoesportives i cap al gaudi del cos i del seu moviment.

Hem de distingir, doncs, la recreació fisicoesportiva utilitària adreçada a l'exterioritat corporal, a través de la construcció de cossos desitjats, de la recreació emancipadora orientada cap a la interioritat corporal, al cos com a experiència o procés, la finalitat essencial del qual és la vivència i el goig corporal en les activitats fisicoesportives, on la relació que l'individu manté amb l'activitat el satisfaci per ella mateixa. Es tracta d'una recreació que no es preocupa per la "vergonya corporal" perquè no està plantejada per rectificar els cossos, sinó per gaudir de l'experiència que ofereixen les activitats

per elles mateixes. Des d'aquesta perspectiva, les persones participen en les activitats i programes animades per l'oportunitat de divertir-se, d'alliberar-se o de sentir-s'hi realitzades. Els seus motius no obeeixen als preceptes normalitzadors i reguladors que pretenen uniformar la infinitat de cossos que habiten aquest ample món. Mentre la recreació físicoesportiva emancipadora fomenta la participació desinteressada i hedonista, com hem vist, dues propietats fonamentals del lleure, la recreació físicoesportiva utilitària dirigeix els seus objectius cap a la transformació o la submissió dels cossos, cap a la consecució de determinats assoliments corporals. Amb tot, encara que els efectes sobre el cos no són cap prioritat de la recreació emancipadora, aquests poden produir-se com a conseqüència de la participació en les activitats físicoesportives recreatives.

A més a més de la diversió sense contraprestacions, des d'una recreació físicoesportiva emancipadora s'accentua la funció de desenvolupament personal, en el sentit de promoure graus més grans d'autonomia i llibertat en els seus participants més enllà dels cossos, usos i cures que proposen els missatges publicitaris, les modes o els 'experts', perquè quina autonomia i llibertat existeix quan l'individu acaba reivindicant com a propi el que el sistema li proposa? De fet, això és el que passa en la recreació físicoesportiva utilitària quan els participants fan seua una sèrie de supòsits que presideixen i dirigeixen la seva pràctica cap als cossos socialment acceptables, els estèticament correctes i aparentment desbordants de salut. Des d'aquesta orientació de la recreació, la pràctica físicoesportiva es converteix en una disciplina dels cossos que els modela d'acord amb la perfecció definida. Oblidat el sentit originari de la recreació, es produeix la paradoxa que els individus se sotmeten durant el seu temps lliure a obligacions corporals assumides, suposadament, de forma voluntària. Obligacions corporals contraposades a la finalitat essencial de la recreació, que consisteix a propiciar el lleure de les persones, un lleure desinteressat i alliberador, recordem-ho. Al contrari, una recreació físicoesportiva emancipadora es troba interessada a abandonar el regne de l'autorepressió 'lliurement consentida' i a afavorir l'expressió de tots els cossos, a estimular l'exploració de les possibilitats de gaudir d'aquests i del seu moviment tot alliberant-los d'uniformes cosits per a cossos hipotètics. És així com pretén que cadascú se senti a gust amb el seu propi cos i no caigui en l'obsessió per la seva transformació.

Reflexions finals

L'àmbit professional de la recreació físicoesportiva ha de ser conscient de la perspectiva utilitària i emancipadora i posicionar-s'hi. Les possibilitats són, bàsicament, dues: coparticipar en el sistema que estimula la voràgine consumista de productes i de serveis dedicats a les cures i al perfeccionament dels cossos o establir una actitud crítica davant d'aquest fenomen.

De moment, sembla que el sector ha apostat per la primera i d'aquesta manera el mercat professional i comercial s'ha incrementat. El ventall d'activitats oferides als gimnasos o altres centres integrats de bellesa, estètica i esport o en centres de lleure i turisme ha crescut molt en els últims anys i doncs, també han crescut els llocs de treball. Paral·lelament, s'ha teixit un altre succulent negoci entorn de la formació dels tècnics encarregats de dinamitzar noves 'modalitats esportives' o al voltant dels equipaments 'necessaris' per a la seva pràctica, en tenir previstes des de sofisticadíssimes màquines o implements fins al més mínim detall de la indumentària esportiva.

Però hauríem de ser conscients que, mentre s'amplia el mercat laboral i augmenta el volum de negoci entorn de la recreació físicoesportiva, ens convertim en còmplices de la resta d'experts que preconitzen un cos ideal i la imperiosa necessitat d'aconseguir-lo. Segons la nostra opinió, això ens hauria de preocupar. Hauríem de recuperar l'ètica per a la professió i sotmetre als seus principis el dilema plantejat: ampliar el mercat de la recreació físicoesportiva i la seva activitat econòmica sota supòsits, com a mínim discutibles, o denunciar l'espiral articulada per alienar els cossos i convertir-los en consumidors compulsius de productes i serveis de necessitat artificialosa. Per poc que examinéssim aquesta disjuntiva, conclouríem que el benefici de les persones a qui s'adrecen els programes d'activitats físicoesportives recreatives està per sobre d'un interès professional pervertit, que traeix els seus propis coneixements. Perquè sabem, per exemple, que un cos estèticament perfecte, conforme a un patró hegemònic i temporal, no és equivalent a un cos saludable. I que un cos del qual es gaudeix plenament, amb independència de la seva forma, proporciona més benestar que no pas un cos que pateix o que s'extenua per mantenir la 'forma'. D'aquesta manera, l'aposta s'hauria de reconduir cap a la recreació físicoesportiva emancipadora, la que desperta els cossos perquè es diverteixin, la que els allibera d'autoimposicions, la que estimula una relació de les persones amb l'activitat valuosa per ella

mateixa, agradable, satisfactòria en termes de realització personal. Una recreació que gira l'esquena al muntatge mercantilista de la recreació fisicoesportiva utilitària que perverteix el lleure de les persones fent-lo impersonal, interessat i esclavitzador.

Referències bibliogràfiques

- Barbero, J. I. (1997). Cuerpo, cultura de consumo y educación física. A D. Ayora, J. Campos, J. Devís i A. Escartí (comps.), *Aportaciones al estudio de la actividad física y el deporte* (pàgs. 213-235). Valencia: Instituto Valenciano de Educación Física.
- Barbero, J. I. (2001). Cultura corporal: ¿tenemos algo que decir desde la Educación Física? *Ágora para la Educación Física y el Deporte*, 1, 18-36.
- Barbero, J. I. (2005). La escolarización del cuerpo: reflexiones en torno a la levedad de los valores del capital 'cuerpo' en educación física. *Revista Iberoamericana de Educación*, 39, 25-51.
- Barbero, J. I. (2006). Deporte y cultura: de la modernidad a los discursos posmodernos del cuerpo. *Educación Física y Deporte*, 25 (1), 69-93.
- Bordo, S. (1993). *Unbearable Weigh. Feminist, Western Culture and the Body*. Berkeley: University of California Press.
- Baudrillard, J. (1974). *La sociedad de consumo: sus mitos, sus estructuras*. Barcelona: Plaza & Janés.
- Bourdieu, P. (1986). Notas provisionales sobre la percepción social del cuerpo. A F. Álvarez-Uría i J. Varela (eds.), *Materiales de sociología crítica* (pàgs. 183-194). Madrid: La Piqueta.
- Brohm, J. M. (1978). La civilización del cuerpo: sublimación y resublimación represiva. A Partisans (ed.), *Deporte, cultura y represión* (pp. 59-85). Barcelona: Gustavo Gili.
- Brohm, J. M. (1993). 13 Tesis sobre el cuerpo. A J. I. Barbero (ed.), *Materiales de sociología del deporte* (pàgs. 39-55). Madrid: La Piqueta.
- Cuenca, M. (2004). *Pedagogía del Ocio: Modelos y Propuestas*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- De Grazia, S. (1966). *Tiempo, trabajo y ocio*. Madrid: Tecnos.
- Dumazedier, J. (1971). Realidades del ocio e ideologías. A J. Dumazedier (Coord.), *Ocio y sociedad de clases* (pàgs. 9-45). Barcelona: Fontanella.
- Hernández, M. i Gallardo, L. (1994). Marc conceptual: les activitats esportivo-recreatives. *Apunts. Educació Física i Esports*, 37, 58-67.
- Hernández, A. (2000). Acerca del ocio, del tiempo libre y de la animación sociocultural. *Lecturas de educación física y deportes. Revista digital*, 23 (<http://www.efdeportes.com/efd23/ocio.htm>, consulta 12 abril de 2007).
- Ispizua, M. i Monteagudo, M. J. (1998). Ocio y deporte en las edades del hombre. A M. García, N. Puig i F. Lagardera (comps.), *Sociología del deporte* (pàgs. 231-257). Madrid: Alianza.
- Lanfant, M. F. (1978). *Sociología del ocio*. Barcelona: Península.
- Lyon, D. (1999). *Postmodernidad*. Madrid: Alianza.
- Machado, R. (2004). Dilemes i paradoxes de l'autogovern del cos. *Apunts. Educació Física i Esports* (78), 33-40.
- Martínez, A. (2004). La construcción social del cuerpo. *Papers. Revista de Sociología*, 73, 127-152.
- Miranda, J. i Camerino, O. (1996). *La recreación y la animación deportiva. Sonrisa y esencia de nuestro tiempo*. Salamanca: Amarú.
- Shilling, C. (1993a). Cuerpo, escolarización y teoría social: el capital físico y la política de la enseñanza de la educación física. A J. I. Barbero (coord.), *II encuentro Unisport sobre sociología deportiva: investigación alternativa en educación física* (pp.93-107). Málaga: Unisport.
- Shilling, C. (1993b). *The social body and social theory*. Londres: SAGE & TCS.
- Trigueros, C. (2003). Aspectes ludicoculturals en la concepció del cos. *Apunts. Educació Física i Esports* (72), 14-20.
- Varela, J. i Álvarez-Uría, F. (1989). *Sujetos frágiles. Ensayos de sociología de la desviación*. Madrid: Fondo de Cultura Económica.
- Vázquez, B. (2001). Los valores corporales y la Educación Física: hacia una reconceptualización de la Educación Física. *Ágora para la Educación Física y el Deporte*, 1, 7-17.
- Vicente, M. (2005). El cuerpo de la educación física: dialéctica de la diferencia. *Revista Iberoamericana de Educación*, 39, 53-72.